

УДК 94(476–15)+94(438)

В. І. КРЫВУЦЬ

**«САНАЦЫЙНАЯ» МАЛАДЗЁЖНАЯ ПАЛІТЫКА І ЯЕ ЭВАЛЮЦЫЯ
Ў ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ**

Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт

(Паступіў у рэдакцыю 15.10.2013)

Аб'ектыўнае вывучэнне ўрадавай маладзёжнай палітыкі на тэрыторыі Заходняй Беларусі ў міжваенны перыяд патрабуе правесці аналіз тых канцэпцый, якімі кіраваліся польскія ўлады ў сваёй працы з маладым пакаленнем. На нашу думку, гэтае пытанне з'яўляецца даволі актуальным, паколькі яно яшчэ не знайшло належнага адлюстравання ў айчыннай гістарыяграфіі. Мэтай артыкула з'яўляецца асвятленне дадзенай праблематыкі на аснове разнастайных крыніц.

Моладзь, якая складала значную частку грамадства 2-й Рэчы Паспалітай, не магла заставацца па-за ўвагай кіруючых колаў дзяржавы. Паставіўшы перад сабой мэту азбодзіўлення ўсіх сфер жыцця грамадства, ідэолагі «санацыі» павінны былі ўлічваць і сферу выхавання маладога пакалення, распрацоўваць і ажыццяўляць мэтанакіраваную маладзёжную палітыку. Тэарэтычнай асновай афіцыйнай маладзёжнай палітыкі з'явілася канцэпцыя «дзяржаўнага выхавання».

Першапачаткова дадзеная канцэпцыя ўзнікла ў процівагу «нацыянальнаму выхаванню», ідэі якога былі сфармуляваны прадстаўнікамі польскай партыі нацыянальных дэмакратаў (эндэкаў) і дамінавалі ў сферы афіцыйнай маладзёжнай палітыкі 2-й Рэчы Паспалітай да 1926 г. Лічылася, што галоўнай мэтай выхаваўчай дзейнасці павінна стаць фарміраванне ў моладзі рыс, неабходных для нацыі [1, с. 55]. Што датычыцца канкрэтных патрабаванняў, то павінны былі выхоўвацца такія якасці, як вялікія гістарычныя памкненні, моцнае пачуццё нацыянальнага гонару, клапаціласць пра захаванне нацыянальнай самастойнасці, нацыянальная салідарнасць, паслушэнства перад законам [2, с. 42].

Прыхільнікі Ю. Пілсудскага востра крытыкавалі «нацыянальнае выхаванне». Яны ставілі на першы план у сваёй ідэалогіі дзяржаву і яе інтарэсы. Галоўным лозунгам «санацыянай» канцэпцыі, якая пачала фарміравацца яшчэ да мая 1926 г., было «выхаванне чалавека волі і дзеяння, чалавека калектыўнай працы і думкі» [3, с. 184]. Прыхільнікі Ю. Пілсудскага заяўлялі, што атаясамленне выхавання толькі з «нацыянальным выхаваннем» павінна быць «раз і назаўсёды выдалена з выхаваўчай сферы як шкодны кірунак, які падрывае будынак польскай дзяржаўнасці» [4, с. 616].

Пасля мая 1926 г. прадстаўнікі «санацыі» разумелі, што каб замацаваць свой рэжым, неабходна праводзіць адпаведную выхаваўчую палітыку. Адзін з «санацыяных» публіцыстаў, Г. Лінц, заявіў, што ўслед за ваеннай рэвалюцыяй павінна адбыцца рэвалюцыя выхавання. Без другой рэвалюцыі першая ў сваіх наступствах была б вельмі павярхоўнай [5, с. 75]. Афіцыйна лозунг выхавання ў дзяржаўным духу ўпершыню з'явіўся ў 1927 г. у статуте выхаваўчай працы для сярэдніх агульнаадукацыйных і прафесійных школ і настаўніцкіх семінарыяў у выглядзе фармулёўкі: «галоўнай задачай кожнай школы павінна быць выхаванне маладога пакалення фізічна і маральна здаровымі, дзяржаўнатворчымі грамадзянамі» [6, с. 47].

Практычная рэалізацыя «дзяржаўнага выхавання» пачалася на рубяжы 1920–1930-х гг. У ліпені 1929 г. міністр адукацыі С. Чэрвінскі выступіў з праграмнай прамовай «Аб выхаваўчым ідэале польскай школы», у якой вызначыў мэты і задачы «дзяржаўнага выхавання». Згодна з ёю,

выхаваўчым ідэалам павінен быў стаць тып грамадзяніна-дзяржаўніка, які адначасова з'яўляўся б і байцом, і працаўніком. Адроджанай польскай дзяржаве патрабаваўся грамадзянін, які б «мужнай паўсядзённай працай, а пры неабходнасці і свяшчэнным запалам барацьбы даказваў свой актыўны, шчыры патрыятызм» [7, с. 208]. Асноўнымі рысамі гэтага ўзорнага грамадзяніна павінны стаць: «жыццёвая актыўнасць», сільная воля, энергічнасць, вера ва ўласныя сілы, здольнасць да працы, дынамізм, настойлівасць, дысцыплінаванасць, ляльнасць і ахвярнасць у адносінах да дзяржавы. Гэтая мадэль павінна была адносіцца да ўсяго грамадства, незалежна ад нацыянальнасці [6, с. 48].

Яшчэ адным актыўным прыхільнікам і правадніком ідэй «дзяржаўнага выхавання» быў Я. Енджэвіч, пераемнік С. Чэрвінскага, выдатны польскі палітык «санацыйнага» лагера. Менавіта па яго ініцыятыве быў прыняты закон аб школьнай рэформе. Першапачаткова пад яго кіраўніцтвам была праведзена вялікая тэарэтычная праца. Яе цэнтрам стала група «Зромп». Да яе належалі настаўнікі сярэдніх школ, выкладчыкі некаторых універсітэтаў, «санацыйныя» тэарэтыкі выхавання і чыноўнікі сістэмы адукацыі. Іх галоўнай задачай было фарміраванне поглядаў грамадства згодна з прынцыпамі «дзяржаўнага выхавання». Некаторыя ячэйкі акрамя асветніцка-выхаваўчай дзейнасці актыўна ўключаліся ў палітычную дзейнасць. Віленская арганізацыя «Зромп» карысталася асаблівай падтрымкай Я. Енджэвіча і стала адным з нешматлікіх бастыёнаў прыхільнікаў Ю. Пілсудскага ў вышэйшых навучальных установах [8, с. 117–118].

Неабходна адзначыць, што Я. Енджэвіч быў рашучым праціўнікам выхаваўчых уздзеянняў палітычных партый і царквы. Ён сцвярджаў, што афіцыйная выхаваўчая мадэль павінна стаяць вышэй выхаваўчых ідэалаў, якія прапагандуюцца царквой і асобнымі палітычнымі партыямі [8, с. 120–121]. Я. Енджэвіч адзначаў, што «дзяржаўнае выхаванне» імкнецца фарміраваць людзей, здольных і жадаючых прымаць свядомы ўдзел у працы арганізаванага ў дзяржаву грамадства. Выхаваны грамадзянін павінен удзельнічаць у павышэнні ўзроўню матэрыяльнай культуры, у стварэнні духоўных каштоўнасцей у дзяржаве, якая разглядаецца як агульнае і найвышэйшае дабро [9, с. 315–316].

«Дзяржаўнае выхаванне» разумелася даволі шырока і павінна было ахопліваць як школу, так і пазашкольную моладзь. «Санацыйныя» ідэолагі звычайна называлі і характарызавалі тры асноўныя кампаненты сваёй канцэпцыі выхавання. Першы кампанент – нацыянальнае выхаванне, мэтай якога з'яўлялася абуджэнне любові да сваёй нацыі і глыбокае знаёмства з яе гісторыяй і культурай. Паколькі польская міжваенная дзяржава была шматнацыянальнай, прызнавалася, што для кожнага з яе народаў нацыянальнае выхаванне будзе розным, але ўсе не палякі ў польскай дзяржаве павінны былі выходзіць пад уплывам польскай культуры. Другі кампанент – грамадскае выхаванне, падрыхтоўка да жыцця ў грамадстве. Трэцім кампанентам з'яўлялася маральнае выхаванне асобы [4, с. 615 – 618].

Важным элементам «дзяржаўнага выхавання» стаў культ асобы Ю. Пілсудскага. Міністр адукацыі К. Світальскі лічыў, што ўвядзенне ў выхаваўчую практыку культу асобы Ю. Пілсудскага з'яўляецца адным з прыярытэтаў. Яго пераемнікі былі цалкам з ім згодны і актыўна насаджалі гэты культ, што выклікала незадаволенасць палітычных апанентаў «санацыі». На гэта заяўлялася, што толькі сляпая ад палітычнай нянавісці партыйнасць можа патрабаваць выкрэсліць з праграмы грамадзянскага выхавання асобу, «якая дзякуючы сваёй ахвярнай службе Дзяржаве стала лепшым сімвалам і прыкладам». Таксама сцвярджалася, што немагчыма выходзіць моладзь на прыкладзе чужых герояў і замоўчваць фігуру «самага вялікага героя нашай уласнай вызваленчай вайны» [10, с. 78].

У школьных праграмах і падручніках па гісторыі асоба Ю. Пілсудскага актыўна выстаўлялася ў якасці асабістага ўзору для кожнага грамадзяніна польскай дзяржавы. Падкрэслівалася, што ён адыграў рашучую ролю ў аднаўленні незалежнасці Польшчы. У праграме для ўсеагульнай школы першай ступені навучання абавязковымі тэмамі былі наступныя: «Ю. Пілсудскі – Начальнік адроджанай польскай дзяржавы» і «Пераход улады ў адроджанай польскай дзяржаве да Ю. Пілсудскага»; у праграме для школы другой ступені – «11 лістапада, пераход улады да Ю. Пілсудскага» і «3 барацьбы за вызваленне частак дзяржавы, Начальнік дзяржавы і Галоўнакамандуючы Ю. Пілсудскі»; у праграме школы трэцяй ступені – «Начальнік дзяржавы Ю. Пілсудскі» [11, с. 31].

Кіраўніцтва сістэмы адукацыі заходнебеларускіх ваяводстваў таксама не засталася ўбаку ад пашырэння культуры «Начальніка дзяржавы». У Віленскай школьнай акрузе было наладжана выданне спецыяльных дыдактычных дапаможнікаў для настаўнікаў усеагульных школ, прысвечаных сувязям маршала з «усходнімі крэсамі». У іх падкрэсліваліся «глыбока асабістыя, сыноўскія» адносіны маршала з роднай Віленшчынай [12, с. 18].

Важнай часткай школьнага жыцця і дзейнасці розных праўрадавых маладзёжных арганізацый было святкаванне 19 сакавіка імянін маршала Ю. Пілсудскага. З 1931 г. гэты дзень быў зроблены вольным ад заняткаў ва ўсіх установах адукацыі 2-й Рэчы Паспалітай. Рэалізоўваўся лозунг «Імяніны Маршала – вольны дзень у вольнай Польшчы». Нагодай да дэманстрацыі вернападданніцкіх пачуццяў у адносінах да дыктатара з’яўляліся і іншыя святы – Дзень незалежнасці, гадавіна бітвы пад Варшавай, юбілей нацыянальна-вызваленчых паўстанняў [13, с. 317]. Спецыфічнай формай культуры асобы Ю. Пілсудскага стала наданне яго імя ўстановам адукацыі. Міністэрства адукацыі актыўна падтрымлівала праекты масавага будаўніцтва школ імя Ю. Пілсудскага ў паўночна-ўсходніх ваяводствах 2-й Рэчы Паспалітай. Так, план будаўніцтва ў Палескім ваяводстве «100 школ – помнікаў Ю. Пілсудскаму» атрымаў у якасці дадатковага фінансавання 1 600 000 злотых [13, с. 322].

Ідэолагі «дзяржаўнага выхавання» павінны былі ўлічваць шматнацыянальны характар міжваеннай польскай дзяржавы. Афіцыйна была абвешчана «дзяржаўная асіміляцыя». Яна была сфармулявана на аснове двух прынцыпаў. Па-першае, Польшча, развіваючы сваю нацыянальную польскую культуру, не жадае пазбаўляць магчымасці развіцця сваёй культуры іншыя народы, якія жывуць на тэрыторыі польскай дзяржавы. Па-другое, Польшча павінна і імкнецца аб’яднаць усе народы, якія насяляюць дзяржаву, для сумеснага вырашэння тых задач, якія ствараюць супольнасць не нацыянальна, а дзяржаўна польскую [14, с. 43]. Міністр С. Чэрвінскі заяўляў, што грамадскае выхаванне павінна праводзіцца такім чынам, каб «кожны ўкраінец, яўрэй ці немец, які нарадзіўся і жыве ў Польшчы, перш чым стаць сумленным працаўніком на глебе свайго асяроддзя, адчуваў і разумее, што павінен быць, перш за ўсё, дастойным грамадзянінам Найяснейшай Рэчы Паспалітай» [15, с. 87]. Паказальна, што пра беларусаў міністр нават не згадаў.

Афіцыйна ў школьных праграмах падкрэслівалася, што культурныя дасягненні асобных рэгіёнаў і меншасцей з’яўляюцца часткай агульнапольскай культуры. Непольская моладзь праз вывучэнне гісторыі Польшчы і звязанай з ёю гісторыі ўласнага народа павінна была умацаваць пачуццё дзяржаўнай прыналежнасці. Пры гэтым звярталася ўвага на тое, што адраджэнне польскай дзяржаўнасці стала адначасова адраджэннем жыцця нацыянальных меншасцей. У школьнай праграме адзначалася: «Польская дзяржава не толькі юрыдычна, але і гістарычна з’яўляецца маці для нацыянальных меншасцей, якія пражываюць у ёй, і адсюль вынікаюць тыя моцныя сувязі дзяржаўнай прыналежнасці, якія аб’ядноўваюць усіх грамадзян, і іх адказнасць перад дзяржавай, у якой яны павінны згодна, незалежна ад нацыянальнасці і веры, разам жыць і працаваць» [16, с. 208].

Аднак рэчаіснаць была далёкай ад планаў стваральнікаў канцэпцыі «дзяржаўнага выхавання». Ужо пры абмеркаванні канцэпцыі ў Сейме прадстаўнікі нацыянальных меншасцей выступілі супраць яе рэалізацыі. Яны адзначалі, што «дзяржаўнае выхаванне» фактычна вядзе да забароны нацыянальнага выхавання непольскай моладзі і службыць польскаму нацыяналізму.

Такім чынам, да сярэдзіны 1930-х гг. кіруючы лагер выпрацаваў уласную канцэпцыю выхавання маладога пакалення. Яна грунтавалася на трох асноўных прынцыпах:

- 1) стварэнне пазітыўнага ўзору грамадзяніна-дзяржаўніка;
- 2) прызнанне таго, што дзяржава мае права навязваць грамадзянам сваю ўласную выхаваўчую канцэпцыю;
- 3) толькі дзяржаўная ўлада, абвяшчаючы прымат сваіх інтарэсаў, мае права на выхаваўчую дзейнасць [7, с. 211–212].

Пасля смерці Ю. Пілсудскага ў 1935 г. «санацыйны» лагер захаваў сваю ўладу, але ўнутры яго адбыўся раскол, што паўплывала і на палітыку ў галіне выхавання. Я. Енджэвіч і яго прыхільнікі вельмі хутка былі адхілены ад улады. Перасталася існаваць і група «Зромп».

Перш чым разглядаць далейшую эвалюцыю «дзяржаўнага выхавання», неабходна закра-нуць і агульную эвалюцыю «санацыйнай» ідэалогіі. У 1935–1939 гг. прыхільнікі Ю. Пілсудскага адхілілі тэзіс пра аднабаковае падпарадкаванне нацыі дзяржаве, прапаноўвалася іх «пазітыўная ўзаемазалежнасць». Яны змянілі само значэнне нацыі. Калі раней яе разглядалі як палітычную супольнасць, то пасля 1935 г. нацыю лічылі ўжо этнічна-культурным аб'яднаннем. «Санацыйны» лагер пачаў выступаць за атаясамленне дзяржаўных і нацыянальных інтарэсаў, пры захаванні асобных сфер дзейнасці і мэтай. За польскай нацыяй прызнавалася роля стваральніцы і абаронцы Рэчы Паспалітай. Таксама «санацыйнымі» ідэолагамі прызнавалася пазітыўнае значэнне для дзяржавы тых нацыяналістычных поглядаў, якія павышаюць яе бяспеку [17, с. 62]. Адначасова «санацыйны» лагер пачаў наладжваць сувязі з нацыяналістамі. Частка кіраўнікоў «санацыі» з групоўкі Э. Рыдз-Сміглага пачала адкрыта заяўляць аб неабходнасці ідэйнага сінтэзу абодвух лагераў. 21 лютага 1937 г. было аб'яўлена пра стварэнне Лагера нацыянальнага аб'яднання (*Oboz Zjednoczenia Narodowego*, ЛНА). Згодна з дэкларацыяй ЛНА і ў адпаведнасці з «санацыйнай» традыцыяй, дзяржава лічылася адзінай правільнай і здаровай формай існавання нацыі, менавіта яна дае нацыі «тэхніку моцы і арганізацыю вечнага развіцця». Новым момантам для «санацыйнага» лагера было тое, што дэкларацыя ўпершыню адкрыта і выразна аб'яўляла пра цесную духоўную сувязь польскай нацыі з каталіцкім касцёлам і неабходнасць атачыць касцёл належнай апекай. У адносінах да іншых канфесій 2-й Рэчы Паспалітай дэкларавалася «традыцыйная польская рэлігійная талерантнасць» [18, с. 9–11]. Дырэктывай у адносінах да нацыянальных меншасцей дэкларацыя ЛНА абвясчала «брацкае грамадзянскае сумеснае жыццё на той зямлі, за якую на працягу стагоддзяў мы пралівалі кроў». Але ў адносінах да яўрэйскай нацыянальнай меншасці дэкларавалася асобная пазіцыя – прызнаваліся зразумелымі «інстынкт культурнай самаабароны і імкненне польскага грамадства да гаспадарчай самастойнасці» [18, с. 17–18]. Галоўны лозунг ЛНА гучаў так: «Моцныя, згуртаваныя, гатовыя». Ён заклікаў да пераадолення палітычных рознагалоссяў перад знешняй пагрозай.

Новыя ідэалагічныя пастулаты адбіліся і на правядзенні афіцыйнай маладзёжнай палітыкі. Лічыцца, што менавіта пасля ўтварэння Лагера нацыянальнага аб'яднання быў атрыманы імпульс да сінтэзу «дзяржаўнага» і «нацыянальнага» выхаванняў. Пад уплывам ідэалогіі новага «санацыйнага» блока паглыблялася тэндэнцыя да аб'яднання грамадскага, рэлігійнага, нацыянальнага і «дзяржаўнага» выхавання.

Гэты працэс быў цесна звязаны з дзейнасцю новага міністра асветы В. Свентаслаўскага. Менавіта пры ім адбыўся адыход ад некаторых традыцыйных ідэалагічных прынцыпаў прыхільнікаў Ю. Пілсудскага і прайшла мадыфікацыя канцэпцыі «дзяржаўнага выхавання», сутнасць якой заключалася ў перайманні «санацыйнымі» выхавацелямі некаторых нацыяналістычных і каталіцкіх выхаваўчых ідэй.

Міністр В. Свентаслаўскі заяўляў, што «няма дзяржаўнага выхавання без уліку асноў нацыянальнага выхавання і рэлігійна-маральных каштоўнасцей». У сваіх прамовах ён рабіў асаблівы акцэнт на неабходнасці выхавання і развіцця любові да Айчыны, патрыятызму, ахвярнасці, фізічнай сілы, дысцыпліны, маральнай загартаванасці. Выхаванне моладзі павінна засноўвацца на каштоўнасцях польскай і агульначалавечай культуры, на вялікіх дасягненнях хрысціянскай этыкі. Гэта была так званая салідарыстычная выхаваўчая праграма, блізкая да «нацыянальнага выхавання». Яе з'яўленне, на думку польскіх гісторыкаў, тлумачылася нарастаючай знешняй пагрозай з боку гітлераўскай Германіі і СССР [19, с. 37].

Менавіта знешняя пагроза паўплывала на тое, што ў другой палове 1930-х гг. у выхаванні моладзі пачаў рабіцца ўсё большы акцэнт на ўтварэнне «мілітарысцкага стану свядомасці», «фарміраванне нацыянальнага інстынctu самазахавання». Гэты інстынкт азначаў гатоўнасць да абароны нацыянальнай і дзяржаўнай незалежнасці. Таксама падкрэслівалася неабходнасць салідарнасці ўсяго грамадства.

На адным з пасяджэнняў В. Свентаслаўскі заяўляў: «Перад фактам усеагульных узбраенняў, якія праводзяцца ўсімі дзяржавамі, наша моладзь павінна ўсведамляць тое, што не толькі адсталасці грамадства, але і ад яго гарачага патрыятызму і псіхічнай і фізічнай гатоўнасці залежыць незалежнае існаванне Рэчы Паспалітай... Польшча, акрамя ўзбраенняў і тэхнічнага развіцця,

патрабуе псіхічнага пераўзбраення грамадства. Павінна ўсталявацца ўсеагульнае перакананне, што ва ўмовах сусветнай сітуацыі ўсе ўнутраныя спрэчкі становяцца нязначнымі і перастаюць існаваць перад праблемамі бяспекі дзяржавы» [20, с. 226].

У гэты час назіраўся ўсё большы ўплыў і ўдзел Войска Польскага ў рэалізацыі ўрадавай маладзёжнай палітыкі. У студзені 1937 г. ваенны міністр выдаў распараджэнне аб узаемадзеянні камандуючых ваенных акруг са школьнымі куратарамі. Аналагічнае распараджэнне для куратараў школьных акруг аб супрацоўніцтве з ваеннымі ўладамі выдаў міністр адукацыі. Гэтыя рашэнні непасрэдна тычыліся і заходнебеларусіх ваяводстваў. Абодва міністры падкрэслівалі, што ў інтарэсах бяспекі і абароназдольнасці дзяржавы неабходна ўмацаванне польскага фактару на памежных і нацыянальна змешаных землях. Для гэтага і патрэбна было цеснае супрацоўніцтва сістэмы адукацыі і Войска Польскага [20, с. 228].

Вясной і летам 1937 г. ішла актыўная праца над зменамі ў школьных праграмах. Згодна з новай палітыкай, рабіўся акцэнт на выпрацоўку ў вучняў любві да Радзімы ва ўсіх яе праявах і фарміраванне павагі да дзяржаўных інстытутаў і асоб, якія прадстаўляюць гэтыя інстытуты [20, с. 229].

10 верасня 1937 г. выйшла пастанова, згодна з якой падрыхтоўка школьнай моладзі да абароны аб'яўлялася асноўным пытаннем выхаваўчай і дыдактычнай працы школы. Праз падрыхтоўку школьнай моладзі да абароны краіны планавалася падрыхтаваць свядомых, актыўных, мужных і дысцыплінаваных грамадзян [21, с. 796].

Пры выкладанні асобных прадметаў рэкамендавалася рабіць акцэнт на тых элементах, якія маюць сувязь з абароназдольнасцю краіны. Напрыклад, на занятках па гісторыі на канкрэтных прыкладах рэкамендавалася паказваць, «як помсціла за сябе палітычная слабасць, якая вынікае з неразумення неабходнасці абароны». На гэтых уроках вучні таксама павінны былі знаёміцца з гісторыяй арміі Рэчы Паспалітай [22, с. 812–813].

Асабліва падкрэслівалася роля правядзення працы па падрыхтоўцы да абароны краіны менавіта на нацыянальных ускраінах 2-й Рэчы Паспалітай. Пры гэтым мелася на ўвазе не толькі падрыхтоўка да непасрэдна ўзброеных дзеянняў. У адным з артыкулаў, прысвечаных гэтай праблеме, адзначалася: «Кожная асоба і кожная арганізацыя нашай нацыянальнай супольнасці, пачынаючы з самага ніжэйшага ўзроўню, гэта значыць з сям'і, павінна выканаць важную ролю, ствараючы, асабліва на «крэсах», пункты абароны супраць распаўсюджвання чужых уплываў, чужых светапоглядаў... чужых агентур. Гэта магчыма толькі тады, калі прытрымлівацца высокіх этычных каштоўнасцей, галоўным чынам глыбока зразумелага ідэалізму, і суправаджаць іх павінна пачуццё нацыянальнага гонару і годнасці» [21, с. 804].

Ацэньваючы «санацыйную» выхаваўчую канцэпцыю і яе рэалізацыю пры правядзенні маладзёжнай палітыкі, неабходна адзначыць, што яе эвалюцыя прайшла некалькі этапаў. Яе фарміраванне пачалося яшчэ да прыходу Ю. Пілсудскага да ўлады. Але толькі пасля майскага перавароту 1926 г. былі канчаткова сфармуляваны яе асноўныя пастулаты ў выглядзе «дзяржаўнага выхавання», поўнамаштабная рэалізацыя якога пачалася ў ходзе ажыццяўлення школьнай рэформы пад кіраўніцтвам Я. Енджэвіча. Пасля смерці Ю. Пілсудскага ў сувязі з расколам у кіруючым лагеры праблемы выхавання маладога пакалення на нейкі час страцілі актуальнасць. Аднак з 1937 г. назіралася паўторная актывізацыя «санацыі» ў гэтай сферы, на гэты раз ужо пад лозунгам ваеннага выхавання.

Неабходна прызнаць, што «санацыйная» канцэпцыя выхавання мела шэраг станоўчых рыс, у першую чаргу сувязь з жыццём і практычную накіраванасць. Яна ставіла перад сабой мэту выхаваць у моладзі моцную волю, дынамізм, дысцыплінаванасць, здольнасць да ахвярнасці і гераізму. Але пазітыўныя рысы «дзяржаўнага выхавання» былі падпарадкаваны прагматычным мэтам кіруючых колаў Польшчы, якія імкнуліся перацягнуць на свой бок маладое пакаленне дзяржавы. «Санацыя», якая атаясамляла сябе з дзяржавай, фактычна навязвала грамадству свае выхаваўчыя ідэалы. Адмоўным бокам «санацыйнай» выхаваўчай канцэпцыі было і тое, што ў выніку свайго развіцця, асабліва з сярэдзіны 1930-х гг., яна фактычна пераняла метады і ідэі эндэцкага «нацыянальнага выхавання». У выніку гэтыя дзве канцэпцыі сталі адрознівацца толькі тэрміналогіяй і традыцыямі, а не зместам. Нягледзячы на дэклараванне правоў нацыянальных мен-

шасцей, абедзве гэтыя канцэпцыі з'яўляліся сродкам паланізацыі. Фактычна ставілася мэта выхаваць не проста добрага грамадзяніна польскай дзяржавы, а грамадзяніна-паляка. На тэрыторыі Заходняй Беларусі ў адрозненне ад непасрэдна польскіх ваяводстваў 2-й Рэчы Паспалітай гэта толькі перашкаджала эфектыўнай рэалізацыі ўрадавай маладзёжнай палітыкі.

Літаратура

1. *Smolalski, A.* Ideały wychowawcze w polskiej myśli pedagogicznej od XVI w. do końca II Rzeczypospolitej / A. Smolalski. – Opole, 1994. – 88 s.
2. *Jakubowska, B.* Nauczanie historii w II Rzeczypospolitej wobec dwóch modeli interpretacji przeszłości / B. Jakubowska // Wiadomości historyczne. – 1999. – № 1. – S. 41–46.
3. *Araszkiewicz, F.* Szkoła średnia ogólno-kształcąca w Polsce 1918–1939 / F. Araszkiewicz. – Wrocław: Ossolineum, 1972. – 220 s.
4. *Galecki, W.* Wychowanie państwowe / W. Galecki // Oświata i wychowanie. – 1931. – № 7. – S. 611–637.
5. *Bartnicka, K.* Wychowanie państwowe (do dyskusji nad problemami ideologii wychowawczej sanacji) / K. Bartnicka // Rozprawy z dziejów oświaty. – 1972. – T. XVI. – S. 61–131.
6. *Sadowska, J.* Ku szkole na miarę Drugiej Rzeczypospolitej. Geneza, założenia i realizacja reformy Jędrzejewiczowskiej / J. Sadowska. – Białystok, 2001. – 296 s.
7. *Kulesza, W.* Koncepcje ideowo-polityczne obozu rządzącego w Polsce w latach 1926–1935 / W. Kulesza. – Wrocław: Ossolineum, 1985. – 311 s.
8. *Osiński, Z.* Janusz Jędrzejewicz – piłsudczyk i reformator edukacji (1885–1951) / Z. Osiński. – Lublin, 2008. – 338 s.
9. *Jędrzejewicz, J.* Wychowanie Państwowe / J. Jędrzejewicz // Zrąb. – 1930. – T. 1. – S. 311–320.
10. *Czerwiński, S.* Przemówienie na posiedzeniu Sejmu w dn. 10 lutego 1931 r. / S. Czerwiński // O nowy ideał wychowawczy szkoły polskiej / S. Czerwiński. – Warszawa, 1934. – S. 73–85.
11. *Składanowski, H.* «Od uwielbienia do negacji» – Józef Piłsudski w podręcznikach historii w szkole powszechnej (podstawowej) w II RP i okresie stalinowskim PRL / H. Składanowski // Wiadomości historyczne. – 2006. – № 5. – S. 30–38.
12. *Dobaczewska, W.* Wileńszczyzna i Nowogródzyczna w latach 1920–1937. Sprawy polityczne i społeczne / W. Dobaczewska. – Wilno, 1938. – 38 s.
13. *Cichoracki, P.* Legenda i polityka. Kształtowanie się wizerunku marszałka Józefa Piłsudskiego w świadomości zbiorowej społeczeństwa polskiego w latach 1918–1939 / P. Cichoracki. – Kraków: Księgarnia Akademicka, 2005. – 412 s.
14. *Zdrojewski, E.* Zagadnienie wychowanie państwowego młodzieży niepolskiej / E. Zdrojewski // Zrąb. – 1933. – T. 15. – S. 41–54.
15. *Rećko, J.* Wychowanie dzieci i młodzieży w polityce rządów obozu Józefa Piłsudskiego / J. Rećko // Marszałek Józef Piłsudski. Wodz–polityk–wychowawca. Praca zbiorowa pod red. dr. W. Żąbka. – Warszawa, 2000. – S. 85–93.
16. *Mauersberg, S.* Szkolnictwo powszechne dla mniejszości narodowych w Polsce w latach 1918–1939 / S. Mauersberg. – Wrocław, 1968. – 230 s.
17. *Paruch, W.* Tradycja i nowoczesność. Piłsudczykowska myśl polityczna w Drugiej Rzeczypospolitej / W. Paruch // Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej. – 2008. – № 5–6. – S. 55–63.
18. Deklaracja ideowo-polityczna Obozu Zjednoczenia Narodowego. – Srodkowy Wschod, 1946. – 19 s.
19. *Składanowski, H.* Stosunki polsko-sowieckie w programach nauczania i podręcznikach historii w szkole powszechnej (podstawowej) w Polsce w latach 1932–1956 / H. Składanowski. – Toruń: Adam Marszałek, 2004. – 180 s.
20. *Jabłonowski, M.* Wobec zagrożenia wojną. Wojsko i gospodarka Drugiej Rzeczypospolitej w latach 1935–1939 / M. Jabłonowski. – Warszawa: ASPRA-JR, 2001. – 476 s.
21. *Adamczyk, T.* Nowe zarządzenie w sprawie organizacji przysposobienia młodzieży szkolnej do obrony kraju / T. Adamczyk // Oświata i wychowanie. – 1937. – № 9–10. – S. 796–805.
22. *Bornholtz, T.* Przygotowanie do obrony kraju w programach przedmiotów humanistycznych szkoły ogólnokształcącej / T. Bornholtz // Oświata i wychowanie. – 1937. – № 9–10. – S. 806–813.

V. I. KRYVUTS

«REMEDIAL» YOUTH EDUCATIONAL CONCEPT AND ITS EVOLUTION IN WESTERN BELARUS

Summary

The article is devoted to the creation and development of the ruling circles educational concept in the Polish state during the interwar period.

Main provisions of so-called «public education» and its evolution over the 1920–1930 years have been characterized as well as these concepts features related to the multinational character of young generation in the interwar Polish state.

Various documentary and historiographical sources have been used.